

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Miia Nousiainen

Sydämellisin terveisin - Kuvan taiteellinen lisäarvo audiotekoksessa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi (AMK)

Elokuvan ja television koulutusohjelma

Opinnäytetyö

29.4.2019

Tekijä(t) Otsikko	Miia Nousiainen Sydämellisin terveisin - Kuvan taiteellinen lisäarvo audiotek- sessä
Sivumäärä Aika	22 sivua + 1 liite 29.4.2019
Tutkinto	Medianomi
Tutkinto-ohjelma	Elokuvan ja television koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Televisio- ja radiotuotanto
Ohjaajat	Lehtori Sami Huohvanainen Lehtori Teija Voudinmäki
<p>Tässä opinnäytetyössä pohditaan kuvan ja äänen suhdetta toisiinsa ja sitä, mitä taiteellista lisäarvoa kuva tuo audiotekseen. Pohjana tutkimukselle on opinnäytetyön tekijän kuvitet- tu audiodokumentti <i>Sydämellisin terveisin</i>, joka kertoo pariskunnan tarinan läpi sotavuosi- en vuodesta 1940 vuoteen 1945.</p> <p>Opinnäytetyö perustuu puolistrukturoituihin haastatteluihin, sekä kirjalliseen aineistoon. Haastateltavina ovat Yleisradiosta tuottaja Hannu Karisto, ohjaaja-käsikirjoittaja Tuula Ra- javaara, sekä tuottaja Pekka Ruohoranta. Haastateltavat valikoituivat siksi, että he ovat kaikki vahvoja ammattilaisia, niin radion, television kuin verkkoilmaisun puolella. Opinnäy- tetyö on jaettu kahteen osaan, kirjalliseen ja teososaan, joka on yllä mainittu dokumentti.</p> <p>Tutkimuksessa, joka pohjaa suurelta osin teososan pohjalta tehtyihin haastatteluihin, tode- taan, että kuvitettu audio on kiinnostava ilmaisun muoto ja kokeiluja sen parissa pitäisi tehdä huomattavasti enemmän kuin mitä nykyään tehdään. Tutkimuksessa todetaan, että ihmisten median käytön muuttuessa puhelimen käyttö audion kuuntelumuotona lisääntyy. Tämä tarkoittaa sitä, että silloin kuvituksen käyttö mahdollistuu aivan eri tavalla. Kokeilut ovat haastateltavien mukaan perusteltuja, koska kuva harkittuna lisäelementtinä tuo tek- seen taiteellista ja myös informatiivista lisäarvoa, ainakin pohjana käytetyn dokumentin perusteella.</p> <p>Opinnäytetyössä todetaan lisäksi, että kuvallistaminen on uusi muoto, jolle on löydettävä luonteva julkaisualusta, ettei se jää perinteisen radion tai television jalkoihin. Nähtäväksi jää, tulevatko tämäntyypiset teokset lisääntymään vai viekö perinteinen muoto voiton.</p>	
Avainsanat	radion murros, kuvitettu audio, dokumentti, kuvan ja äänen suhde

Author Title	Miia Nousiainen the Artistic Added Value of the image in Audio Documentary
Number of Pages Date	22 pages + 1 appendix 29 Apr 2019
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Film and Television
Specialisation option	Television and Radio Production
Instructors	Sami Huohvanainen, senior lecturer Teija Voudinmäki, senior lecturer
<p>In this thesis, the relationship between the image and sound is discussed and the artistic added value brought by the image into the audio work. The basis for the research is the illustrated audio documentary <i>Sydämellisin terveisin (With Heartfelt Regards)</i>, which depicts a couple's story through the wartime years from 1940 to 1945.</p> <p>As a research method, semi-structured interviews and written material have been used in the thesis. The interviewees in the Finnish Broadcasting Company (YLE) are the producer Hannu Karisto, the director – scriptwriter Tuula Rajavaara and the producer Pekka Ruohoranta. The interviewees were selected because they are all strong professionals in the following media: the radio, television and online media. The thesis is divided into two parts: the written study and the practical part, which is the document mentioned above.</p> <p>The study, which is largely based on the interviews conducted on the work (documentary), states that the illustrated audio is an interesting form of expression, and more experiments on it should be done compared to today. The study finds that as the use of human media changes, use of the phone as an audio listening mode increases. This means that the use of the visualization will be completely differently allowed. Experiments are justified by the interviewees because the visualized images as a thoughtful additional element adds artistic and informative value to the work, at least based on the document used.</p> <p>The thesis states that visualization is a new form that needs to be found in a natural publishing platform that does not remain in the shade of the traditional radio and television. It remains to be seen whether this type of work will remain and prosper or will the traditional form take a victory.</p>	
Keywords	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Menetelmät ja käsitteet	2
2.1	Tutkimuskysymys	2
2.2	Viitekehys	4
2.3	Menetelmät ja haastattelut	6
2.4	Käsitteiden määrittely	7
2.4.1	Kuvitettu audiodokumentti	7
2.4.2	Äänisuunnittelu	9
2.4.3	Kuvasuunnittelu	10
3	Sydämellisin terveisin –dokumentti	11
3.1	Dokumentin sisältö	11
3.2	Tekoprosessi	12
4	Haastattelututkimus: kuvan ja äänen suhde	14
4.1	Mihin alustalle kuvitettu audio soveltuu?	16
4.2	Mikä on kuvan asema audiotekoksessa?	17
4.3	Onko kuvalla taiteellista lisäarvoa?	19
5	Pohdinta ja johtopäätökset	19
	Lähteet	22
	Liitteet	
	Liite 1. Kysymyslomake	

1 Johdanto

Radio elää suurta murroksen aikaa ja on siirtymässä vahvasti podcast maailmaan, kuten Finnpanelin kuulijatutkimus vahvistaa. Saman tutkimuksen mukaan radionkuuntelu verkossa eri alueilla lisääntyy. Tällöin on valmistauduttava erilaisin keinoin uudistamaan kerrontaa, ja tähän osana kuuluu kuvallistaminen. Tutkimukseni valottaa visuaalisuuden lisäämisen antamaa taiteellista lisäarvoa kuuntelukokemuksessa sekä kuvan ja äänen valtasuhdetta toisiinsa audiotekoksessa.

Tutkimuksessani, joka on toteutettu J.B. Cunninghamin neljästä intensiivimetodista selittävällä case-metodilla, ei ole hypoteesia, vaan se on ennemminkin hypoteeseja synnyttävä työ, kuten myöhemmin todetaan (Järvinen & Järvinen 2011, 74-75). Tutkimuksessani selitys kuvataan syy-seurausketjulla. Työni pohjautuu suurilta osin asiantuntijahaastatteluihin, jotta käytetty tieto on mahdollisimman ajantasaista. Olen haastatellut puolistrukturoidusti kolmea media-alan ammattilaista, jotka edustavat eri ammatteja ja välineitä. Haastateltavanani ovat Yleisradiosta radion dokumenttituottaja Hannu Karisto, draamatuottaja Pekka Ruohoranta sekä käsikirjoittaja, toimittaja ja ohjaaja Tuula Rajavaara. Kaikki haastateltavani ovat tehneet työtä niin radion kuin television puolella, ja heillä on myös kokemusta työskentelystä verkkoympäristössä.

Saadakseni tutkimuksessani haastateltavilta konkreettisia vastauksia ja ymmärtääkseni itse paremmin kuvitettua audiota ja sen ominaispiirteitä tein kaksikymmenminuuttisen kuvitetun audiodokumentin *Sydämellisin terveisin* (2018) nuoren parin sota-ajan kirjeenvaihdosta. Kirjeiden kirjoitus ajoittuu vuodesta 1940 vuoteen 1945. Käytin dokumenttiani haastattelujen pohjana ja sain myös samalla arvokasta palautetta työstäni. Opinnäytetyöni jakautuu näin kahteen osaan, kirjalliseen ja teososaan.

Pohdin kirjallisessa työssäni myös missä alustalla ja minkälaisilla välineillä kuvitettua audiota on tarkoitus käyttää ja mihin suuntaan kuulijoiden radiokäyttäytyminen on muuttumassa. Olen sitä mieltä, että kuvitetulla audiolla on paikkansa tuotantomuotona, mutta sen julkaisulle pitää löytää luonteva paikka ja tätä muotoa pitää myös tehdä lisää, jotta siitä tulee tutumpi ja käyttäjille helpommin lähestyttävä vaihtoehto.

2 Menetelmät ja käsitteet

Sydämellisin terveisin -dokumenttini on kuvitettu audiodokumentti, jota olen käyttänyt osaltaan pohjana tutkimukseni haastatteluissa. Havaintojeni perusteella tämä genre on kapea ja teoksia on tehty Suomessa vain kourallinen, mikä vaikeuttaa tutkimustiedon löytämistä aiheesta. Yritin etsiä teoksia ja tutkimusta niin Yle Areenasta, kuin YouTubea ja verkosta ylipäättään laihoin tuloksin. Käsittelen tätä problematiikkaa tarkemmin Viitekehys-alaluvussa 2.2.

2.1 Tutkimuskysymys

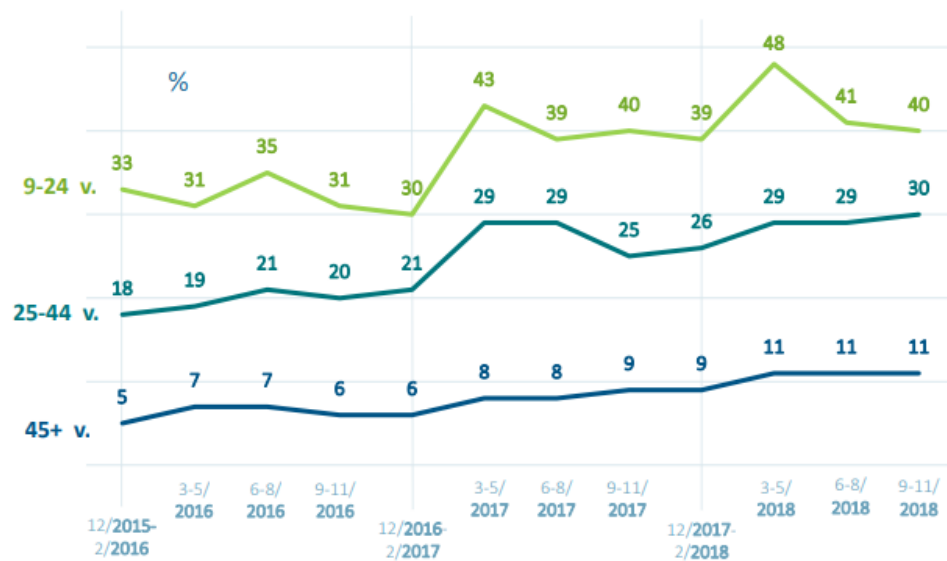
Kuten johdannossa totesin, yleinen media-alan käsitys on, että radio elää murroksen aikaa. Kuuntelu muilla kuin radiovastaanottimilla lisääntyy ja radiopalveluita, kuten Yle Areena ja Supla, käytetään yhä enemmän. Tätä tendenssiä tukee Finnpanelin kuulija-tutkimus, jonka Leena Bruun esitteli Radiovuositalaisuus 2019 -tapahtumassa Tennispalatsissa 5.2.2019. (Kts. kuvio 1 ja kuvio 2)

Kuvio 1: Kotimaisten radiopalveluiden käyttö viikoittain vuosina 2017 ja 2018 (Bruun, esitelmä 5.2.2019)

Puhelimen käyttö radion kuunteluun kasvaa

Millä välineillä kuuntelit radiota tutkimusviikon aikana?

Finnpanel

Lähde: Kansallinen Radiotutkimus

Kuvio 2: Puhelimen käyttö radion kuunteluun kasvaa (Bruun, esitelmä 5.2.2019)

Samassa tilaisuudessa Yleisradion audiotoitituksen vastaava tuottaja Anne Haaja kertoi Yle Areena -kuuntelun vahvasta kasvusta vuonna 2018. Kuuntelu palvelussa on lisääntynyt kaksi miljoonaa tuntia vuoden aikana (Haaja, esitelmä 5.2.2019.). Nelonen Median radioiden sisältöjohtaja Johannes Saukon mukaan vuonna 2018 Suplassa nautittiin 29 miljoonaa kuuntelusessiota, joiden keskimääräinen kesto oli 49 minuuttia (Saukko, esitelmä 5.2.2019). Niin Haaja (2019) kuin Saukkokin (2019) totesivat podcastien lyöneen radiomaailmassa hurjalla vauhdilla läpi. Samaa viestiä on luettavissa läpi mediakentän. Radio- ja televisiohistorian seura kertoo sivuillaan verkossa radion olevan poikkeuksellisen voimakkaassa muutostilassa. Heidän mukaansa nuoriso ei enää kuuntele perinteisiä suorja lähetyksiä vaan etsii ohjelmansa verkkopalveluiden kautta. (Salosaari 2018.) Yle Uutisten artikkelissa mediapersoona Jone Nikulan mielestä radio on pystynyt uusiutumaan nettiajassa, johon kuuluvat sosiaalinen media ja älypuhelimet:

Radio on ensimmäinen sosiaalinen media. Kaiken maailman Markus-sedät tekivät jo some-kelpoista radiolähetystä. Edistys radiossa on ollut, että netin kautta saatiin ääneen

kuva ja siihen vielä lisäksi mobiilisignaali. Me ollaan onnistuttu olemaan perhanan relevantti vaihtoehto. (Vedenpää 2016.)

Yksi mahdollisuus radion moninaisessa muutoksessa on lisätä äänen tueksi kuvaa eli kuvittaa audio. Näitä teoksia kutsutaan hieman eri nimillä eri yhteyksissä. Yleisradiossa ne ovat tulleet tutuiksi audiovideona tai verkkodokumenttina. Pidän tässä tutkimuksessa verkkodokumentti nimikettä silti synonyyminä kuvitetulle audiolle, vaikka Yleisradion ulkopuolella niitä on määritelty audiovisuaaliseksi dokumentiksi, jossa hyödynnetään yhtä tai useampaa hypermedian ominaisuuksista, joita ovat muun muassa vuorovaikutteisuus ja multilineaarisuus (Pasula 2002, 54). Oma työni ei mahdu tähän määritelmään, koska se ei ole pysäyttämismahdollisuutta lukuun ottamatta vuorovaikutteinen ja dokumenttini on täysin lineaarinen.

Haluan tutkimuksessani saada vastauksen, mitä taiteellista lisäarvoa kuva tuo audiodokumenttiin. Minua kiinnostaa rajapinta, minkälainen kuvan rooli voi olla audioteksessä, ettei se syö kuulijan fokusoitumista ääneen. Haluan myös vastauksen, onko kuvitettu audio tulevaisuuden mahdollisuus ja löytyykö sille luontevaa julkaisupaikkaa mediakentässä.

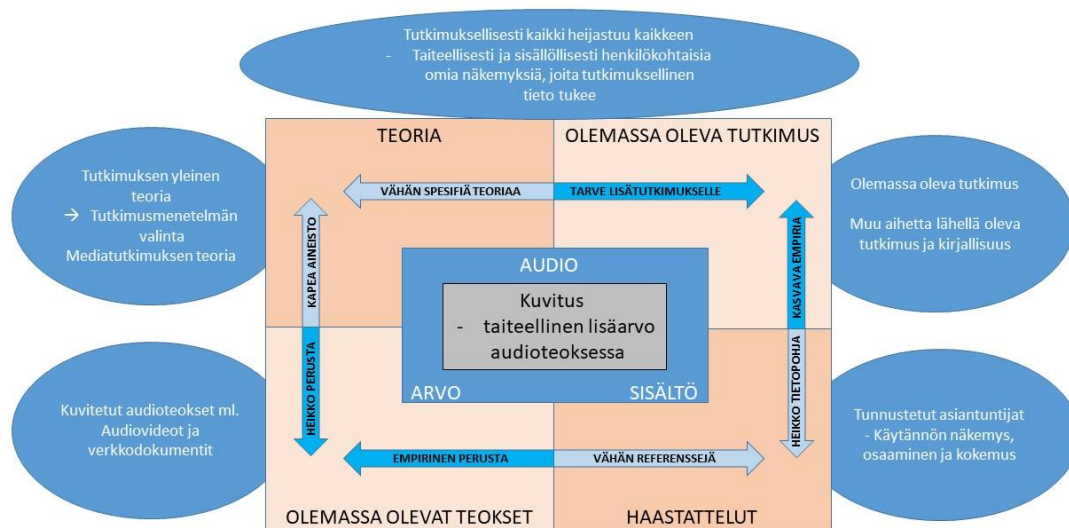
2.2 Viitekehys

Tutkimukseni viitekehys rakentuu neljän asiakokonaisuuden varaan: teorian, aiemman tutkimuksen, olemassa olevien aiempien teosten ja keskeisenä aineistona olevien haastattelujen varaan. Tutkimuksen kannalta haastavaa on se, ettei audiotesten ja kuvituksen suhdetta ole juurikaan tutkittu edes maailmanlaajuisesti. Myöskään tähän tutkimuskohteeseeni liittyvää teoriaa ei mediatutkimuksen puitteissa ole suoranaisesti tunnistettavissa. Olen tästä johtuen joutunut soveltamaan yleistä tutkimuksen teoriaa. Edellä mainitusta johtuen päätutkimusmenetelmäksi muodostui puolistrukturoitu haastattelu. (Vrt. Metsämuuronen 2006, 115.)

Tutkimuksellisesti tarkasteltuna kaikki neljä viitekehyksessä vaikuttavaa elementtiä ovat tärkeitä ja niiden välillä on ilmiselvästi vuorovaikutussuhteita. Kaikkia vuorovaikutussuhteita ei kuitenkaan voi tarkastella tässä kovin tyhjentävästi vähäisestä muusta tutkimuksesta johtuen. Tässä työssä nämä viitekehysten osa-alueiden rajanylitykset ovat kuitenkin havaittavissa. Teososaa toteuttaessani jouduin pohtimaan mm. käyttäytymistieteisiin perustuvia tekijöitä, kuten mm. sitä, miten kuva ja sen sisältö voivat viedä

huomion itse asialta eli audiassa esitetyltä sisällöltä. Tässä muun muassa on havaittavissa teorian ja haastattelujen välinen linkitys ja yhteismitallisuus. Havainnollistan teoreettista viitekehystä kuviossa 3 esittämäni mallin avulla.

Kuvio 3: Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Vajavaisen aiemman tutkimuksen ja vähäisen vastaavan tuotannon takia päädyin laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimukseen, jossa keskeiseksi osaksi nousevat puoli-strukturoidut asiantuntijahaastattelut. Tukeudun kirjallisiin lähteisiin löytääkseni tukevaa tai vaihtoehtoisesti kumoavaa näkemystä tutkimuskysymyksiini vastatakseni. Radio elää vahvaa muutoksen aikaa, ja tästä syystä aiheeseen liittyvä kirjallisuus vanhentuu hyvin nopeasti. Viestinnän keskusliiton jo vuonna 2013 tekemän esiselvityksen mukaan kuluttajilla mediarutiinit ovat saaneet uuden muodon ja ne vaihtelevat päivän, ajan ja kontekstin perusteella. Selvityksen mukaan heillä on enemmän valinnanvaraa ja pääsy itseään kiinnostavaan sisältöön lähes ajasta ja paikasta riippumatta. Selvityksessä todetaan myös ja että ajasta ja paikasta kuluttajan arjessa täytyy kilpailla täysin eri tavalla kuin aikaisemmin, sekä haastateltavien mielestä toimintaympäristön muutokset ovat olleet radikaaleja. Tämä muutoksen tahti on entisestään kiivastunut, kuten jo tutkimuskysymys alaluvussa 2.1 totesin. Tästä syystä saadakseni ajantasaista tietoa kuulijoiden radiokäyttäytymisestä, olen viitannut tutkimuksessani myös seminaariesityksiin. (Palmu 2013, 1.)

2.3 Menetelmät ja haastattelut

Tutkimukseni on kvalitatiivinen. Tein asiantuntijahaastattelut puolistrukturoituina haastatteluina. Hirsjärven ja Hurmeen kirjassa *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria* ja käytäntö todetaan, että haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne. He toteavat myös haastattelun eroavan yhdessä olennaisessa suhteessa keskustelusta, koska haastattelu tähtää informaation keräämiseen ja on siis ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa. Kirjassa todetaan myös, että halutessamme kuulla ihmisten mielipiteitä, kerätä tietoa ja käsityksiä tai halutessamme ymmärtää, miten he arvottavat tapahtumia, on luonnollista keskustella heidän kanssaan. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 41.)

Valitsin haastateltavikseni kolme henkilöä, kaksi tuottajaa ja yhden käsikirjoittaja-ohjaajan. Tutkimuksen kannalta relevantti näkemys syntyi pienellä määrällä haastateltavia, koska he katsovat asioita eri näkökulmista. Tuottaja Hannu Karisto on pitkän linjan radioammattilainen dokumenttien parissa Yleisradiossa ja on myös tehnyt töitä televisioon puolella. Pekka Ruohoranta on tuottanut Yle Draamassa niin elokuvia, tv-sarjoja kuin kuunnelmiakin. Toimittaja, käsikirjoittaja, ohjaaja Tuula Rajavaara on tehnyt dokumentteja televisioon jo vuosikymmenten ajan, mutta on viime vuosina tehnyt myös radiodokumentteja. Hänen viimeaikaisia teoksiaan ovat olleet *Olen jossain* -televisiodokumentti muistisairaasta äidistään ja radioon tehty *Mahamonologeja* -dokumenttisarja omasta lihavuusleikkaukseen valmistumisestaan ja siitä toipumisesta. Kaikilla kolmella on kokemusta työskentelystä verkkoympäristössä. Haastateltavien valinnassa painotin myös omaa näkemystäni siitä, että he ovat olleet tekemisissä ja tehneet ohjelmia, joilla on taiteellista arvoa.

Haastattelun alussa haastateltava vastasi strukturoidusti kysymyksiin, jonka jälkeen hän katsoi tekemäni dokumentin, ja lopuksi kysyin vielä muutaman kysymyksen. Tässä osiossa haastattelu muuttui hieman vapaammaksi. Viimeisissä kysymyksissä teokseni tehtävä oli toimia ajatusten herättäjänä. Tein kysymyspatterin niin, että sain tiiviit vastaukset minua kiinnostaviin asioihin. Ensiksi halusin tietää, mitä mieltä haastateltavat ovat ylipäättään tästä genrestä. Mikä on kuvituksen merkitys audiodokumentissa? Mikä on kuvan asema kuvitetussa audiotekoksessa? Antaako kuva taiteellista lisäarvoa? Jos näin on, niin miten? Ja milloin äänen kuvasuunnittelu muuttuu kuvan äänisuunnitteluksi? Mikä on kuvan ja äänen välinen suhde kuvitetussa audiossa?

Koska on tarkoitus, että käyttäjä saa parhaan mahdollisen kokemuksen, halusin myös tietää, mihin välineeseen tai mille alustalle haastateltavat ajattelevat kuvitettujen teosten kuuluvan? Dokumenttini toimi keskustelun herättäjänä muutama kysymykseen, joissa halusin tietää heidän mielipiteensä kuvitetusta dokumentistani sekä sen muuttui-ko heidän ajattelunsa tästä genrestä heidän nähtyään teoksen. Halusin myös tietää, olivatko he sitä mieltä, että kuvalla on taiteellinen lisäarvo tässä kyseisessä tapauksessa.

2.4 Käsitteiden määrittely

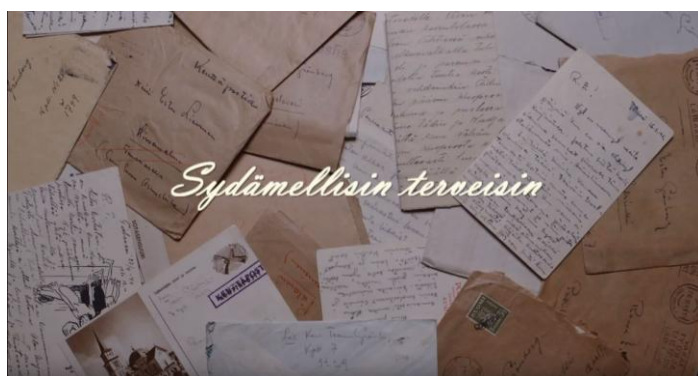
Määrittelen tutkimuksessani käsitteet kuvitettu audiodokumentti, äänisuunnittelu ja kuvasuunnittelu. Valitsin nämä siksi, että kuvitettu audiodokumentti on suhteellisen harvinaisen muoto ja siinä suuressa osassa ovat äänisuunnittelu, ja kuvasuunnittelu. Ilmaisan pääväline on äänisuunnittelu ja kuvasuunnittelu tukee tätä. Kuvasuunnittelun lainalaisuudet ovat kuvitetussa audiossa lähes samat kuin televisiossa ja elokuvissakin. Tosin rytmi on huomattavasti hitaampi, ainakin *Sydämellisin terveisin* -dokumentissa.

2.4.1 Kuvitettu audiodokumentti

Pekka Ruohoranta kuvailee alla audion ja kuvan suhdetta niin, että audio on kuin patas: se menee vääjäämättömästi ajassa eteenpäin. Audiota kuunnellessa sitä voi pysäyttää ja kelata, mutta Ruohorannan mukaan, kun assosiaatioita syntyy, niin se menee koko ajan eteenpäin. Audiossa on kuulemma vaikeampi ennustaa assosiaatioita kuin kuvassa, jossa katsojan ajatuksia sitoo vahvemmin kuva. Kuvassa tulee niin paljon informaatiota, että ihminen menee pakotetusti mukana. Äänessä informaatiota tulee vain yhden aistin kautta ja määrällisesti vähemmän. Ruohorannan mukaan assosiaation kenttä on huomattavasti isompi. Toisaalta hän on sitä mieltä, että jos kuva tuodaan hiukan toisessa tarkoituksessa teokseen, niin se voi osaltaan avata assosiaation kenttää entisestään. (Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018.) Graafinen suunnittelija, taittaja Tea Ikonen toteaa verkkosivullaan *Pikkuihme* kuvittamisesta, että se on visuaalista viestintää, kuvallista kerrontaa. Hänen mukaansa kuvitus voi olla muun muassa perinteinen piirros tai maalaus, valokuva, grafiikka tai digitaalinen teos ja se voi tarjota kuvaamaansa aiheeseen yhden näkökulman, tulkinnan. Se voi myös toimia tarinan tukena. (Ikonen 2019.)

Yleensä kuvittaminen yhdistetään tekstiin ja kirjoihin, mutta halusin lisätä sen audioon. Havaintojeni mukaan kuvitettuja audiodokumentteja ei ole tehty paljon, mutta termien puolesta samaan kategoriaan voidaan laskea audiovideot sekä jossain määrin verkkodokumentit, kuten edellä totesin. Näitä termejä käytetään Yleisradiossa. Määritteleminen on hankalaa, koska mitään faktista rajapintaa ei ole, milloin teos muuttuu audiovideosta elokuvaksi. Tutkimuksessani pidän kuvitettua audiodokumenttia audiodokumenttina, johon on lisätty sen valmistuttua kuvitus. En lähtenyt tekemään televisio-ohjelmaa enkä dokumenttielokuvaa, vaan olen rakentanut ääneen kuvamaiseman. Tämä tarkoittaa sitä, että kuvan tehtävänä on toimia äänen tukijana ja paikoin antaa lisäinformaatiota ääneen. Kuvalla on niin vahva valta-asema, että se voi helposti ottaa ylivallan äänestä. Tätä pyrin välttämään tietoisesti jättämällä kuvailmaisun suppeaksi verrattuna televisio-ohjelmaan.

Dokumentissani vanhat valokuvat toimivat informaation lisääjinä ja vievät käyttäjän tapahtuma aikaan. Sanna Pasula toteaa omassa pro gradu -tutkielmassaan valokuvan toimivan verkkodokumentissa enemmän elokuvallisella tavalla kuin esimerkiksi lehteen painettuna. Kuvien vaihtuessa katsoja odottaa, mitä seuraavaksi tarjotaan. Hänen mielestään dokumenttiin liittyy aina tietty retrospektiivisyys, koska useimmat dokumentit kuvaavat asioita, jotka ovat jo tapahtuneet, ja vaikka katsoja odottaakin, mitä tulee seuraavaksi, hän on myös tietoinen siitä, että ruudulla tai valkokankaalla nähtävä on jo tapahtunut. (Pasula 2002, 32.) Alkuperäiset kirjeet (kts. kuva 1) ja kynttilöillä (kts. kuva 2) tehdyt kuvitukset toimivat tunnelman luojina. Kynttilöiden liekeillä on vielä erityinen tarkoitus rauhoittaa katsoja kuuntelemaan dokumenttia.

Kuva 1: Dokumentin kuvituksena kirjeet

Kuva 2: Kuvituksena kynttilöiden liekit

2.4.2 Äänisuunnittelu

Tampereen ammattikorkeakoulun *Äänipää*-nettisivulla kuunnelman äänisuunnittelu on määritelty seuraavasti:

Äänisuunnittelun tärkein tehtävä on taata tarinan ymmärrettävyys ohjaajan haluamalla tavalla. Äänisuunnittelu on koko esityksen kaikkien työvaiheiden hallintaa, se ei siis ole vain jälkikäsitteilyä ja miksaamista. Kuunnelman tekemisen vaiheet äänisuunnittelijan osalta ovat tyypillisesti ennakkosuunnittelu, puheen, tehosteiden ja musiikin äänitys, sekä jälkikäsitteily, joka koostuu dialogileikkauksesta, tehosteiden muokkauksesta ja miksausesta. Ennakkosuunnittelu on äänisuunnittelun kannalta keskeinen vaihe. Siinä haetaan ohjaajan kanssa kuunnelman äänellinen ilme, äänikerronnan tyyli, äänitystapa, tehosteiden ja musiikin suhde jne. (Koivumäki 2006.)

Tämä määritelmä sopii muihinkin kuin kuunnelman äänisuunnittelun määrittelyyn. Jotkut vaiheet vain muuttuvat riippuen tuotannosta. Omassa työssäni vain musiikin tallennusta ei tarvinnut tehdä, sillä käytetty musiikki on levyiltä. Erityisesti musiikin lisääminen tuo syvyyttä dokumentin äänikerrontaan, koska laulaja on toinen päähenkilö, kirjoittajan kirjoittaja.

Äänisuunnittelussa erilaiset äänet jaetaan selvyiden vuoksi. Erkki Kivi teoksessaan *Kuinka kuvat puhuvat: elokuvaäänen pidempi oppimäärä* jakaa ne seuraavalla tavalla: dialogi eli puheääni, tehosteäänet, ambienssit eli taustaäänet sekä musiikki (Kivi 2017, 266-275). Itse jaottelin äänet kolmeen kategoriaan: dialogi, taustaäänet ja musiikki. Ensin leikkasin dialogin, sitten lisäsin musiikin ja lopuksi taustaäänet, joita olin äänittänyt itse ja osittain ottanut *Freesound* -äänipankista.

Tietoa puhevammaisuudesta -verkkosivulla kerrotaan, että ihminen hahmottaa äänen perusteella ympäristöönsä ja ennakoi tulevaa. Ajan mittaan äänet alkavat saada merkityksiä. Lautasten kilinä on merkinä siitä, että kohta syödään ja tietynlaiset askelten äänet kertovat, että läheinen ihminen on tulossa huoneeseen. Myös puheen sävyt vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme kuulemiamme sanoja. Onko toinen iloinen, huvittunut tai vahingoniloinen? Nämä asiat vaikuttavat pohjimmiltaan äänisuunnitteluun. Miten saan viestini sanojen takaa ymmärrettyä. Jos valitsen seinäkellon tikityksen, saan tuntemuksen pysähtyneestä ajasta ja hiljaisuudesta. Toisaalta näyttelijän äänen sävy kertoo esimerkiksi pelosta sanojen takana. Tehdessäni äänisuunnittelua pidin mukana jatkuvasti ajatusta, mitä tämä ääni kertoo ja miten se vie tarinaa eteenpäin. (Papunet 2018.) Yritin valinnoillani saada esiin tunteita, sillä kuvitettu audio on mielestäni tunneväline siinä missä asiavälineenäkin tunnettu radio, kuten Yleisradion radiopäällikkö Marja Keskitalo toteaa (Finnpanel 2016).

Äänisuunnittelu oli koko työni perusta, ja kaikki työni audio-osaa tehdessäni olivat tavalla tai toisella äänisuunnittelua. Käsikirjoitin, suunnittelin äänimaailman, äänitin ja leikkasin teokseni.

2.4.3 Kuvasuunnittelu

Tässä opinnäytetyössä tarkoitan kuvasuunnittelulla kuvien suunnittelua ja niiden rytmitystä suhteessa ääneen, sekä toisiinsa. Kuvien suunnittelu on sekä kuvien kompositioiden että sisällön suunnittelua. Kuvakompositioissa pyrin toteuttamaan klassista sommittelua.

Sommittelulla tarkoitetaan teoksen kokonaisrakennetta. Sommittelulla ryhmitellään teoksen kuvalliset elementit - värit ja muodot haluttuun asetelmaan. Hyvän sommittelun tarkoitus on järjestää kuvan eri osat yhtenäiseksi, kiinnostavaksi tai tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. Sommittelu on esteettisesti miellyttävä, kun sen osat luovat tasapainoisen ja harmonisen vaikutelman. Harmonia on saavutettu jos sommitelma vaikuttaa vakaalta, eikä synny tarvetta lisätä tai poistaa mitään. (Graafinen 2015.)

Kuvien suhde ääneen on tässä teoksessa määrittävin tekijä leikkausrytmin kanssa. Suunnittelussa otin huomioon sen, että en ole tekemässä televisio-ohjelmaa vaan kuvittamassa audiota. Erityisesti asia tuli esiin käymässäni keskustelussa Hannu Kariston kanssa, jolla oli kokemus verkkodokumentissa *Tuhoisan rakkauden kaava* siitä, että

liian hieno kuvitus vie vaikuttavuutta ääneltä (Karisto, haastattelu 6.11.2018). Yritin tämän tiedon takia välttää liian ilmaisuvoimaista kuvailmaisua.

3 Sydämellisin terveisin –dokumentti

Tein tutkimukseni pohjaksi kuvitetun audiodokumentin sota-ajan kirjeenvaihdosta pariskunnan välillä. Tässä työssäni halusin tutkia, mikä on kuvan ja audion suhde toisiinsa, ja käyttää teosta pohjana osaan haastattelujeni kysymyksistä. Minua kiinnosti myös kysymys, mikä on kuvan taiteellinen lisäarvo audiotekoksessa.

3.1 Dokumentin sisältö

Olen tehnyt 21 minuuttia pitkän audio-dokumentin, jolle olen rakentanut kuvituksen, tarkoitukseni selvittää, mitä taiteellista lisäarvoa kuvalla on audio-teoksessa. Teokseni pohjautuu Ester Grönbergin (os. Lievonen) ja Teemu Grönbergin kirjeenvaihtoon. Valitsin tähän dokumenttiin ajanjakson vuodesta 1940 vuoteen 1945, koska halusin kertoa nuoren naisen kehitystarinan 18-vuotiaasta puhelinkeskuksen lotasta 23-vuotiaaksi kahden lapsen äidiksi.

Tarinan rungoksi muodostuu avioparin välinen dialogi kirjeiden välityksellä, jossa heidän rakkaustarinansa toimii eteenpäin vievänä teemana. Kuvituksessa halusin tuoda keskiöön kirjeet ja valokuvat, jotka tukevat kerrontaa. Vanhat kellastuneet kirjeet ja pienet musta-valkoiset valokuvat vievät kuuntelija-katselijan ajatuksellisesti lähemmäs sota-aikaa ja ovat yhtä kirjeiden kielellisen tyylin kanssa. Tarkoitukseni on viedä hänet pienelle aikamatkalle 1940-luvun sota-aikaan ja päästää keskelle kahden ihmisen intiimiä keskustelua. Koetin tehdä kuvituksesta kuuntelukokemusta tukevan, ei siltä voimaa vievän elementin.

Osana kuvitusta ovat kynttilöiden liekit, jotka kuvastavat elämän haurautta, ja niiden lepatus on kuin kahden ihmisen välinen vuorovaikutus. Ajatukseni oli, että sisällön tukemisen lisäksi tuleen tuijottelu auttaa kuulija-katsojaa keskittymään kuuntelukokemukseen ja saavuttamaan, jopa meditatiivisen tilan. Ajatukseni on myös se, että kertomalla pienen kahdenkeskeisen tarinan voi tapausta laajentaa koskemaan suurempaa ihmisryhmää. Tässä tapauksessa tarina kuvastaa monen ihmisen tunteita sota-aikana ja kertoo niistä haastavista olosuhteista, joissa ihmiset ovat joutuneet elämään. Meille suomalaisille tämä aika tuntuu kovin kaukaiselta, mutta maailmassa monelle tämä on

edelleen arkipäivää. Kaiken takana on ihmisten perimmäinen tarve rakkauteen ja rakastetuksi tulemiseen ja siihen uskomisen antamaan voimaan. Mikä pitää mielemme kasassa rankkoinakin aikoina? Minkä vuoksi taistelemme, joskus jopa kirjaimellisestikin?

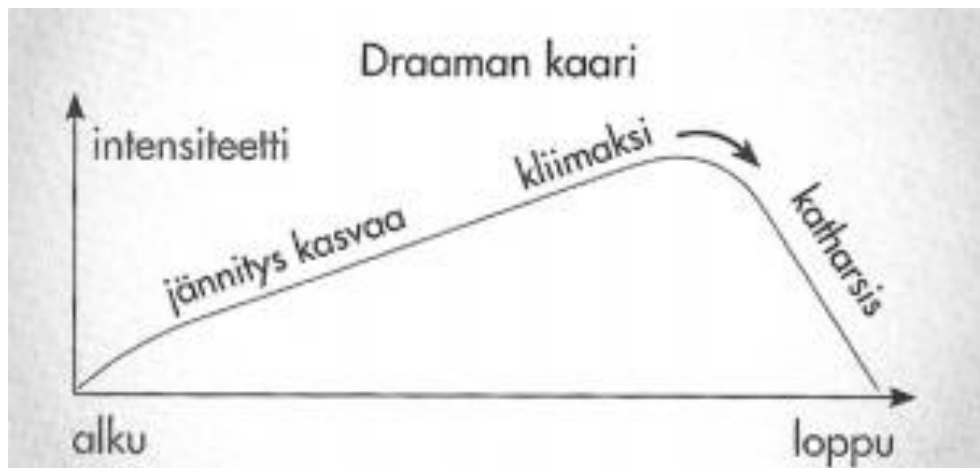
3.2 Tekoprosessi

Olin päättänyt edetä prosessissa seuraavasti: ensin halusin tehdä audiodokumentin valmiiksi ja vasta sitten miettiä, miten sen kuvitan. Näin sain tehtyä täysin ääneen perustuvan rakenteen, jota tuin kuvamateriaalilla. Tein dokumentissa sekä käsikirjoittajan, ohjaajan, äänisuunnittelijan että tuottajan työt. Minulla oli apunani kuvaaja, joka kuvasi kuvituksen, ja leikkaaja, joka auttoi tekemään kuvan raakaleikkauksesta lopullisen version. Välillä kuuntelutin versioita eri ihmisillä, jotta sain käsityksen rakenteen toimivuudesta.

Aluksi luin ja järjestin kirjeet ajan ja kirjoittajan mukaan järjestykseen. Materiaalia on satoja sivuja heidän välistään kirjeenvaihtoa, joka on kirjoitettu vanhalla tyyllillä luonnollisesti käsin. Valtaosa kirjeistä on säilynyt vuosikymmenet erittäin hyvin. Jopa osa Esterin kirjeistä rintamalle on säästynyt, koska Teemu lähetti niitä takaisin omien kirjeidensä mukana luettuaan ne. Valitettavasti jonkinmoinen osa niistä on silti jäänyt sodan jalkoihin, mikä vaikeutti hieman dialogin muodostamista heidän välilleen, koska ajoittain kirjeiden vastakirjeet puuttuivat.

Järjestettyäni kirjeet aloin kirjoittaa ylös tekstejä, joita halusin käyttää tarinassa. Kirjoitettuani puhtaaksi tarvitsemani materiaalin, luin sen läpi useita kertoja ja mietin, että kuten kuvion 4 mukainen aristotelinen draaman kaari toteutuu.

Kuvio 4: Aristotelinen draaman kaari (Leino 2003)

Halusin tuoda tarinan esiin dialogimuodossa, sillä siten kuulijan on helpompi seurata tapahtumia ja tarinasta tulee kiinnostavampi ja intensiivisempi. Tämän onnistumiseen tarvitsin dokumenttiini kirjeiden lukijat. Pyysin lukijoiksi näyttelijät Linda Wiklundin ja Mikko Nousiaisen. Halusin rakentaa äänimaailmasta intiimiin. Kuten Mikko Viljanen toteaa *Korville piirretyt kuvat – Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta* kirjoituksessaan *Ääneen kuvattu*, monien näyttelijöiden kokevan radion haastavimmaksi välineeksi, sillä heidän mielestään ääni on näyttelijän kenties intiimein työkalu, ja radiossa se joutuu suurennuslasin alle, irti muusta ruumiista (Viljanen 2011, 68).

Korostaakseni herkkyyttä ja intiimiyttä äänitin dialogin Zoom SH5:llä mahdollisimman läheltä. Tulkinnallisesti esitin näyttelijöille toiveen lukea kirjeet mahdollisimman pienieleisesti. Luenta tapahtui pöydän ääressä vuoroin kirjeiden kirjoittamispäivän mukaan. Tämä siksi, että tulkintaan tulisi dialogimaisuutta ja näyttelijät voivat reagoida toistensa sävyihin. Mikko Viljanen toteaa myös *Korville piirretyt kuvat – Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta* teoksen artikkelissa *Ääneen kuvattu*:

Radio onkin erikoinen taidemuoto joka mahdollistaa näkymättömänä näkymisen, esiintymisen ilman katseen kohteeksi asettumista. Ja kenties juuri tämän erityisen fiktiivisen esiintymisen myötä näyttelijä on enemmän lihaa ja verta kuin teatterin lavalla. (Viljanen 2012, 69.)

Dialogin ollessa valmis aloin työstää materiaalia äänen leikkausohjelmalla Audacityllä, jonka käytön opettelin yrityksen ja erehdyksen kautta tukenani YouTuben opastusvide-

ot. Jouduin karsimaan tavoitekeston ja tarinan takia paljon tekstiä entisestään. Rakensin intensiteettiä ja henkilöiden välistä vuorovaikutusta rikkomalla lineaarista rakennetta. Leikkasin kirjeitä limittäin, jotta sain aikaan vaikutelman vuoropuhelusta. Eräässä kohdassa toistin Teemun lausetta korostaakseni sanojen merkitystä.

Pian sen jälkeen, kun kuulin kuinka intiimi dialogista tuli, minulle valkeni, että en voi rakentaa dokumenttiin kovin vahvaa äänimaailmaa, ettei se vie voimaa henkilöiden ääneltä, pieniltä sävyiltä ja nyansseilta. Vaarana liian voimallisessa äänimaailmassa olisi ollut etääntyminen tunnetasolla sisällöstä. Äänitin tehosteäänäni luonnosta. mm. kärpäsen surinaa, tuulta, veden liplatusta ja kirjoittamisen ääntä Zoom SH5:llä. Osan taustaaäänistä otin myös *Freesound*-tietokannasta, joka on käyttövapaiden äänien pankki. Mm. joutsenten laulu ja sateen ropina ovat sieltä. Saatuani dialogin haluamaani muotoon ryhdyin miettimään mihin kohtiin haluan taustaaäänä ja mitä ne olisivat. Valitsin ääniä sen mukaan, mikä mielestäni tuki kunkin hetken tunnelmaa. Esimerkiksi kärpäsen surinaa on lisätty kohtaan, jossa Ester kirjoittaa tyttärensä Eilan pitävän häntä hereillä öisin. Ajattelin kärpäsen surinaa kesäyönä, joka herättää juuri, kun on vaipumassa uneen. Tunne on mitä ärsyttävin.

Tärkein lisätty dokumentaarinen ääni ovat Teemun laulamat laulut, joita käytin muutamassa kohdassa tukemaan dramaturgiaa ja viemään katsojaa aikaan, jota dokumentissa kuvataan. Tämä elementti tuo myös mielestäni lisää intiimiyttä teokseen ja antaa autenttisen äänen toiselle päähenkilölle. Dokumentin alussa kuullaan laulu, jota Teemu usein lauloi Esterille. *Sinä pikkuinen kultani* oli tyttären kertoman mukaan heidän laulunsa. Teoksen keskivaiheille olen valinnut laulun *Auringon lapset*, joka enteilee tummin sävyin tulevaa jatkosotaa. Dokumentti loppuu tuutulauluun, joka korostaa tullutta rauhaa ja Esterin kokemaa perheonnea.

4 Haastattelututkimus: kuvan ja äänen suhde

Toteutin tutkimukseni tapaustutkimuksena eli case-tutkimuksena. Saadakseni parhaan vastauksen tutkimuskysymykseeni käytin J.B. Cunninghamin neljästä intensiivimetodista selittävää case-metodia. Pentti ja Annikki Järvisen mukaan tällä Cunninghamin metodilla tuotetaan tosiasioiden kirjaamisia ja vedetään päätelmiä samalla tavalla kuin sanomalehtien toimittajat tekevät. Laaditaan kertomus, jolle kuvataan tietty näkökulma ja annetaan yksityiskohtia tapahtumien syiden ja käytettyjen käsitteiden tueksi. Tämä

metodi on vähemmän täsmällinen ja enemmän provokatiivinen tarjotessaan kuvauksia uusista lähestymistavoista. (Järvinen & Järvinen 2011, 74-75.)

Valmistelin kysymykset huolella, sillä tutkimuksen tuloksen kannalta on keskeistä, että saan vastaukset haluamiini asioihin. Pertti ja Annikki Järvinen toteavat, että R.K. Yinin mukaan tutkijan tulee kyetä esittämään hyviä kysymyksiä ja tulkitsemaan vastauksia. Samoin kuin hänen tulee olla hyvä kuuntelija, joka pystyy lukemaan ikään kuin rivien välistäkin. Yinin mukaan tietojen keruu ei ole mekaanista tietojen tallentamista, vaan samanaikaista tietojen tulkintaa tutkimustehtävän kannalta ja siten perusteltujen löydösten keräämistä. Tämän huomasin omissa haastatteluissani selvästi. Osassa vastauksia piti olla ns. herkällä korvalla ja hieman ohjata haastattelua suuntaan, jossa vastataan esitettyyn kysymykseen. (Järvinen & Järvinen 2011, 79–80.)

Tehtyäni haastattelut ja analysoituani tuloksia, yritän tutkimuksessani tuoda esille käsitteitä ja havaintoja kuvan suhteesta audioon ja hieman referoida palautetta työstäni, joka auttaa esimerkin kautta ymmärtämään ja tulkitsemaan kuvitettua audiota. Olen kerännyt mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan kuvan ja äänen suhteesta toisiinsa haastattelututkimukseni perusteella. Järvinen mukaan Yin painottaa, että case-tutkimuksessa evidenssin, eli perustelujen tuottamisen olevan vaikeaa, koska sitä varten ei ole vakiintuneita menetelmiä. Yin kuitenkin pitää eräänä keskeisenä analyysimenetelmänä selityksen rakentamista. Hänen mukaansa eksploratiivisissa case-tutkimuksissa ei tietystikään voida rakentaa mitään kausaalista selitystä, kun ei ole hypoteesiakaan. Siksi ko. case-tutkimuksia sanotaankin hypoteeseja synnyttäviksi hankkeiksi. Näissä tutkimuksissa selitys voidaan kuvata syy-seurausketjulla. (Järvinen & Järvinen 2011, 79–80.)

Haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä päädyin, koska aiheestani ei ole juurikaan tutkimustietoa ja halusin saada media-alan ammattilaisten tämänhetkisen näkemyksen asioista. Nykyään tilanne erityisesti sähköisten laitteiden ja ohjelmien sekä julkaisuvälineiden käytössä muuttuu hyvin nopeasti, joten ajantasaisen tiedon saamiseen haastattelu oli ainoa vaihtoehto. Päädyin käyttämään puolistrukturoitua haastattelua, koska tälläin saisin varmasti vastaukset kaikilta haastateltaviltani samoihin asioihin ja aineiston analysointi olisi helpompaa. Tämä takasi myös haastateltavien tasa-arvoisen aseman osana tutkimustani. Mietin tutkimusta tehdessäni haastattelujen luotettavuutta. Tässä tapauksessa haitaksi katsoin, että haastateltavat saattavat antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Tästä varoitetaan myös Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran kirjassa *Tutki*

ja kirjoita. Haastattelut sain toteutettua vaivatta saatuni kysymykset tehtyä ja mietittyä niiden järjestyksen, aivan kuin edellä mainitussa kirjassa todetaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2011, 193–195.)

Toteutin haastatteluni puolistrukturoituna, kuten edellä totesin. Tallensin haastattelut Zoom SH5:llä ja litteroin ne jälkikäteen. Halusin tallentaa haastattelut, että saan kaiken sanotun dokumentoitua ja kaikki sävyt on kuunneltavissa tallenteesta. Haastattelun keskivaiheilla katselutin dokumenttini *Sydämellisin terveisin* haastateltavilla ja sen jälkeen esitetyt kysymykset liittyivät dokumenttiini. Halusin näin saada palautetta työstäni ja avata keskustelua esimerkin kautta kuvitetun audion asemaan mediakentässä.

4.1 Mihin alustalle kuvitettu audio soveltuu?

Koska perinteisesti mielletään kuvan liittyvän televisioon ja äänen radioon, jako on ollut hyvin selvää. Kuvavetoinen ohjelmisto on ollut televisiossa ja äänivetoinen taas radiossa. Nykyisin verkkoilmaisun lisääntyessä myös muut muodot ovat ottaneet sijaa medialalla. Hannu Karisto (haastattelu 6.11.2018) mainitsee haastattelussaan, että hän kutsuu kuvitettua audiota nimellä verkko-dokumentti. Pekka Ruohoranta (haastattelu 26.11.2018) kertoi, että eräs Yleisradion Radioteatterin tuottama kuvitettu audio tai audiovideo, kuten hän asian määrittelee, oli mukana kotimaisessa kilpailusarjassa Tampereen Elokuvajuhlilla vuonna 2015. Tämä teos on kuunnelma, johon on tehty video jälkeinpäin eli elokuvan ääniraita on yksi yhteen sama kuin kuunnelma. Näin toteaa Teemu Mäki nettisivullaan (Mäki, 2015). *Hulluus ja yhteiskunta* -teoksen ovat tehneet Teemu Mäki, Harri Virtanen ja Juha-Pekka Hotinen.

Yleisradio kuvailee teosta seuraavasti: ”Moderni tragedia viattomista uhreista, kahdesta murhamiehestä ja filosofista, joka etsii nautintoa ja selityksiä. Oliko perhesurmaaja Pierre Riviere hullu vai hyväntekijä? Onko massamurhaaja Anders Behring Breivik hullu vai poliitikko tai sotilas? Vai ovatko molemmat vain rikollisia? Oliko Michel Foucault älykkö vai elostelija? Harri Virtasen uusi draama rinnastaa 1830-luvulta tunnetun Pierre Rivieren tapauksen, jota mm. ranskalainen filosofi Michel Foucault on tutkinut, ja aikalaisemme Anders Breivikin. Teos pohtii, miten yhteiskunta ja yhteisö kohtelevat ääritapauksia. Milloin yhteiskunta katsoo poikkeuksiaan sairauden, milloin rikoksen näkökulmasta? Virtasen kaunis, nykyaikaista ylevyyttä tavoittava teksti lähestyy aiheitaan suoraan ja tinkimättömästi, mutta paisuttelun ja shokeeraamisen välttäen.” (Mäki, 2015.)

Kaikki haastateltavani totesivat ykskantaan, että luontevin paikka julkaista kuvitettu audio on verkkoalusta tai toistopalvelu, kuten Yle Areena. Tuula Rajavaara mietti myös asiaa seuraavasti. Hän näkee, että paras käyttöliittymä on älypuhelin, mutta oma haasteensa on saada ihmiset laittamaan kuulokkeet korviinsa. Pekka Ruohoranta kuvailee omaa käyttökokemustaan *Sydämellisin terveisin* dokumentista. Hän pitää katselukokemusta toisenlaisena kannettavan tietokoneen näytöltä, koska seuraaminen tapahtuu läheltä. Näin hänen katseensa lipuu ruutua pitkin etsien sieltä kohteita, yksityiskohtia. Toisin kuin hänen kokemuksensa televisiosta, jossa on vain vastaanottava osapuoli. (Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018; Rajavaara, haastattelu 1.11.2018.)

Yleisradiossa ongelman tämänkaltaisen teoksen julkaisuun aiheuttaa tällä hetkellä Yle Areenan toiminnallisuus. Tämä johtuu siitä, että radion Areenassa ei voi julkaista liikkuvaa kuvaa, vain valokuvan kansikuvaksi. Jos teoksen julkaisee TV:n puolella, se saat- taa hukkaa visuaalisesti vahvempien televisio-ohjelmien virtaan. Yksittäisenä tuotteena tämänkaltaisen ohjelma on hyvin irrallinen. Verkkoartikkeliin liitettynä se on varmasti omimmillaan. Tosin kehitystä on tapahtunut viime aikoina ja on olemassa mahdollisuus, että radio-ohjelmien mukana voi lisätä tulevaisuudessa myös liikkuvaa kuvaa.

4.2 Mikä on kuvan asema audiotekoksessa?

Kuvan ja äänen suhde toisiinsa on monimutkainen, eikä niinkään selvä. Koska olen tehnyt enemmän työtäni televisiossa, pidän kuvan asemaa usein vahvempana. Näin toteaa myös Gorki Glaser-Müller kirjassa *Korville piirretyt kuvat – Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta* kirjoituksessaan *Sokea vai kuuro?*

Elokuvan tekijänä mietin, mikä on kuvan ja äänen suhde – ei vain ilmaisun vaan myös vastaanottokokemuksen kannalta. Kumpi on tärkeämpi, kuva vai ääni, ja milloin se on tärkeämpi? Elokuvassa kuvan ja äänen välillä vallitsee arvojärjestys, jossa kuva vetää aina pidemmän korren. Olen omaksunut ja hyväksynyt tämän hierarkian, ja jatkan käytäntöä myös omissa töissäni. Kuvaan liittyvät asiat muodostuvat tärkeämmiksi kuin ääneen liittyvät. Se on surullista, mutta totta. (Glaser-Müller 2011, 46.)

Mutta, jos työn tekeekin niin, että ääni on ensin? Voiko äänellä olla silloin valta-asema? Kuvitetussa audiossa kuvan asema on äänelle alisteinen, toteaa Hannu Karisto (haastattelu 6.11.2018). Kaikki muutkin haastateltavat ovat tästä yksimielisiä. Tuula Rajavaara sanoo asiasta:

”Audio on pääosassa ja se kuva mukailee sitä. Se valmistelee johonkin muutokseen. Se valmistelee seuraavaan asiaan se vahvistaa ääntä mutta ääni menee ykkösenä tietenkin. Sitten taas elokuvassa se voi olla päinvastoin. Kun kuva on nukuksissa, niin äänellä voi viedä tarinaa eteenpäin, tai päinvastoin. Sillä tavalla ne ovat niin toistensa kanssa naimisissa.” (Rajavaara, haastattelu 1.11.2018.)

Audio on pääväline, sillä näissä tapauksissa sitä on mahdollista käyttää yksin omana teoksenaan. Prosessissani tein dokumentin samalla lailla kuin *Hulluus ja yhteiskunta* audiovideo oli toteutettu. Ensin tehtiin ääniteos ja siihen rakennettiin kuva. Tämä antaa lähtökohtaisesti audiolle sille poikkeuksellisen valta-aseman. (Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018.)

Tuula Rajavaaraa ja Hannu Karistoa on joissain kuvitetun audion käyttökokemuksissa häirinnyt kuvan ottama ylivalta audiosta. Tuula Rajavaara kertoi kokemuksesta, jossa hän ei enää pystynyt seuraamaan ääntä, vaan teki vain negatiivisia huomioita kuvasta. Hän toteaa, että jos ei käytetä kuvitusta, niin ääni kamppailee vain itsensä kanssa, mutta kun mukaan tuodaan muita elementtejä, niin käyttäjä alkaa tehdä valintoja ja silloin ihmistä ei enää välttämättä pysty ohjailemaan. (Rajavaara, haastattelu 1.11.2018; Karisto, haastattelu 6.11.2018.)

Karisto kertoi kokemuksesta, jossa verkkodokumentissa *Tuhoisan rakkauden kaava*, oli tehty liian hieno graafinen kuvitus. Siinä kuva oli vahvempi, kuin ääni ja käyttäjien fokus siirtyi visuaaliseen ilmaisuun. Huomion arvoista on, että esimerkissä kyse ei ole jonkin osa-alueen huonommuudesta, vaan toisen liian suuresta huomioarvosta. (Karisto, haastattelu 6.11.2018.) Tätä tilannetta varoin omassa teoksessani, koska olin ajatellut tällaisen mahdollisuuden olevan olemassa. Onnistuin välttämään tilanteen ainakin haastateltavieni kommenttien perusteella. Hannu Kariston mielestä dokumenttini on hyvä esimerkki siitä, että kuvan ja audion suhde on juuri oikeanlainen ja fokus pysyy audiossa. Kuulemma kuva välillä ruokkii kuuntelukokemusta ja dokumenttini osoittaa mitä mahdollisuuksia on, kun annostelee kuvaa. (Karisto, haastattelu 6.11.2018.)

Tosin varovaisuuteni aiheutti myös liian kapeaa kuvien käyttöä. Tuula Rajavaaraa hieman häiritsi, että sama kuva tuli uudestaan toiseen kertaan. Jos tekisin dokumentin uudestaan, varmasti käyttäisin laajempaa kuvaskaalaa. Ottaisin hieman enemmän yksityiskohtia kirjeistä ja variaatioita lisää liekeistä. (Rajavaara, haastattelu 1.11.2018.)

4.3 Onko kuvalla taiteellista lisäarvoa?

Kuvalla pitää olla joku funktio ja sen on tuotava jotain lisäarvoa teokseen. Muuten sitä on turha tehdä.

Audion ja kuvan suhde pitäisi olla sellainen, että ne synnyttää uusia assosiaatioita, joita pelkästään se audio ei herättäisi, että sen idean kautta tulee jotakin. Video laajentaisi sitä assosiaatio kenttää, jonka se audio luo. (Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018.)

Kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, että kuva toi dokumenttiini taiteellista lisäarvoa. He löysivät lukuisia kohtia, joissa näin tapahtui. Tuula Rajavaaran mielestä kynttilät ja niiden välinen yhteys oli taiteellisesti tehty ja kynttilöiden käyttö toimi hyvänä symbolina. Rajavaara piti sitä perinteisenä takkatulivideona. Ihminen jaksaa katsoa hänen mukaansa sitä aikamoisen kauan ja variointi tarkkuuden kanssa toimi. Näissä kohdin hänen mielestään pääosuus pysyi kuuntelemisessa ja silmät lepäsivät kuvassa. (Rajavaara, haastattelu 1.11.2018; Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018; Karisto, haastattelu 6.11.2018.)

Erityisesti merkittävinä pidettiin kohtia, joissa kuvat toivat lisäinformaatiota, mutta myös kuvien lisääminen audioraidan mukaan toi haastateltavien mielestä lisää tasoja ja johdatteli ajatuksia tiettyyn suuntaan (Rajavaara, haastattelu 1.11.2018; Ruohoranta, haastattelu 26.11.2018; Karisto, haastattelu 6.11.2018). Itse olen erittäin tyytyväinen saamaani palautteeseen kynttilöiden liekkien käyttämisestä.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tekeminen jakaantui kahteen osaan, kirjalliseen ja teososaan. Tehdessäni opinnäytetyötäni opin paljon niin kuvitetun audiodokumentin teosta kuin sen sijoitumisesta mediakentässä. Teososaa tehdessäni vastaan tuli sekä teknisiä että sisällöllisiä haasteita. Haastatteluissani sain laajaa näkemystä kuvitetusta audiosta sekä arvokasta palautetta teoksestani. Kuten mainittu, että tein tutkimukseni Cunninghamin selittävällä case-metodilla, minulla ei ole hypoteesia, joten päätelmät ja johtopäätökset ovat Yinin mukaan lähinnä hypoteeseja synnyttäviä ja syy-seuraussuhteita kuvaavia.

Audiodokumentin, audiovideon tai verkkodokumentin, miten sitä haluaakaan kutsua, paikka on tällä hetkellä joko Yle Areena tyyppisellä alustalla tai sitten julkaistuna verk-

koartikkelin yhteydessä nettisivulla. Näiden teosten vähäinen määrä vaikuttaa siihen, että ne ovat hiukan ”orpoja piruja” televisio- ja radio-ohjelmien sekä podcastien joukossa. Ehkä kuuntelun lisääntyessä puhelinten kautta, kuten mainitsin Finnpanelin tutkimuksesta ja julkisen liikenteen käytön lisääntyessä ihmisillä on aikaa kuluttaa tämän kaltaista sisältöä enemmän. Mikä onkaan parempaa ajankulua, kuin katsoa mobiililaitteen ruudulta audion mukaan tehtyä kuvavirtaa. Voi olla, että tämänkaltaiset tuotteet jäävät pelkkien kuva- ja audiotuotteiden varjoon, sen aika näyttää. Joka tapauksessa tämä on alue, jolla kannattaa tehdä lisää erilaisia kokeiluja, jotta muoto tulee käyttäjille tutuksi ja kynnys käyttää näitä teoksia laskee.

Tekemäni *Sydämellisin terveisin* -dokumentti, joka kertoo nuoren parin ensimmäisistä yhteisistä vuosista sodan jaloissa, jakautui tekemisen puolesta kahteen osaan, audiodokumenttiin ja sen jälkeen sen kuvittamiseen. Työni onnistui mielestäni erittäin hyvin. Ensin saatoin valmiiksi radiodokumentin, jonka halusin toimivan tarvittaessa itsenäisenä teoksena. Lopulta se toimi niin hyvin, että kaikki siihen lisätty kuva tuntui liialta. Oli kuin kuva olisi rikkonut äänen rakentaman taian ja intiimin yhteyden kuulijaan. Olin kuitenkin päättänyt tehdä kuvitetun audiodokumentin, joten sen myös tein.

Tekoprosessi oli henkilökohtainen, koska päähenkilöt ovat isovanhempani äidin puolelta ja lukijat veljeni vaimonsa kanssa. Tämä yhteys niin kirjeisiin, kuin luentaan mielestäni vain lisäsi kiinnostustani tarinan kertomiseen ja loi luottamusta herättävää ilmapii-riä. Näyttelijöille aihe oli läheinen ja tämä lisäsi hyvällä tavalla intiimiyttä lopputulokseen. Suurin sisäinen palo minulla oli saattaa teos loppuun, koska halusin tätini kuulevan sen ennen poismenoaan. Hän on vakavasti sairas ja en tiennyt kuinka paljon minulla oli aikaa. Henkisesti kovin paikka oli tuoda tarinaan silloinen vauva, joka nyt elää viimeisiä aikojaan. Tässä jouduin työstämään suhdettani elämän kiertokulkuun ja prosessi toimi myös osaltani terapeuttisena. Onneksi sain dokumenttini ajoissa valmiiksi ja tätini on sen kuullut ja nähnyt.

Työstäessäni dokumenttini kuvailmaisua törmäsin suureen haasteeseen, joka johtuu työhistoriastani televisiossa. Olin lähteä tekemään työstäni kuvapainotteista dokumenttia. Aloitettuani kuvasuunnittelun ja erityisesti leikkausvaiheessa kuvien rytmitys tuntui todella hitaalta. Vaati ponnisteluja, että sain oman rytmini muovattua sopivaan kerronnan tahtiin. Lopulta tasapaino kuvan ja äänen kanssa löytyi. Varoin hiukan liikaa, ettei kuva ota valta-asemaa, josta tuottaja Hannu Karistokin haastattelussa varoitti. Paikoin

olisi moninaisempi kuvien käyttö tehnyt hyvää lopputulokselle, kuten käsikirjoittaja-ohjaaja Tuula Rajavaara mainitsi.

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että kuvan asema audiotekoksessa tulee olla sellainen, jossa kuva on aina äänelle alisteinen. Tämä tuo haasteita kuvitetun audion tekemiseen, koska usein työelämässä kuvan kanssa työskentelevät ihmiset puskevat kuvailmaisua äänen jäädessä jalkoihin. Tätä näkemystä tukivat kaikki haastateltavani. Osaako taas pelkästään äänen kanssa työskennellyt tehdä lisämerkityksiä tuovaa kuvailmaisua? Saataisi olla virkistävää tuoda tekoprosessiin mukaan taiteilija, joka tulee televisio- ja radiomaailman ulkopuolelta, neutraalilta maaperältä.

Kaikella, mitä teoksissaan käyttää, pitää olla tarkoitus. Jos lisää kuvaa audiotekokseen, sen pitää antaa lisäarvoa, joko taiteellista tai informatiivista, kuten haastateltavani toteivat. Kuva antoi taiteellista lisäarvoa teokseen, toi symboliikkaa ja auttoi käyttäjää keskittymään kuulemaansa. Tässä elementtinä kynttilöiden liekit olivat mielestäni vertaansa vailla ja näistä piti myös Tuula Rajavaara. Haastateltavieni mukaan kuva antoi myös paikoin lisäinformaatiota taiteellisen lisäarvon ohella. Pidän onnistuneena ratkaisuna, että tuon henkilöiden kasvot esiin vasta dokumentin viime metreillä. Näin keskittymisen ääneen ja tarinaan ei sekoja ja ihminen voi kuvitella mielessään atmosfääriin haluamukseen ja keskittyä tuntemaan tarina. Haluaisin tulevaisuudessa kokeilla jotain hyvin erilaista. Teos, jossa kuva olisikin vain erilaisia värien ja kuvien epärealistista runollista virtaa ja pyrkisi ohjaamaan käyttäjän ääniassosiaatiota haluamiini suuntiin, jolloin kuva toisi vain taiteellista lisäarvoa käyttäjäkokemukseen.

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että kuvan tulee antaa taiteellista lisäarvoa audiolle, jotta teos olisi toimiva, tunteita ja ajatuksia herättävä, yhtenäinen ja enemmän kuin osiensa summa. Pelkkä informatiivisuus ei toimi, sillä myös kuvitettu audio on tunneväline, kuten radiokin.

Lähteet

Aro, Eero ja Viljanen, Mikko (toim.) 2011 Korville piirretyt kuvat – Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta. Vantaa: Hansaprint.

Finnpanel 2016. Radion voima läsnäolossa.

<https://www.finnpanel.fi/tulokset/tiedote.php?id=194> (luettu 20.4.2019)

Graafinen 2015. Sommittelu.

(<https://www.graafinen.com/suunnittelu/yleista/sommittelu/>) (luettu 15.2.2019)

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2015). Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka ja Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula (2001). Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Järvinen, Pertti ja Annikki, 2011 Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja

Kivi, Erkki 2017 Kuinka kuvat puhuvat: elokuvaäänen pidempi oppimäärä. BoD - Books on Demand.

Leino, Tomi 2003. Sanoista eläviä kuvia, käsikirjoittajan opas. Keuruu: Otava

Medialiitto 2013. Havaintoja media-alan jatkuvasta muutoksesta.

http://www.medialiitto.fi/files/2474/VKL_toimialan_esiselvitysraportti_final.pdf (luettu 20.4.2019)

Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäki, Teemu 2019. Hulluus ja yhteiskunta. <http://www.teemumaki.com/video-hulluus-ja-yhteiskunta.html> (luettu 15.2.2019)

Papunet 2018. Kuuloaisti vuorovaikutuksessa. <http://papunet.net/tietoa/kuuloaisti-vuorovaikutuksessa> (luettu 1.3.2019)

Pasula, Sanna 2002. Verkkodokumentin ilmaisukeinot Kummitus dokumenttielokuvan, valokuvan ja hypermedian risteyksessä. Tiedotusopin journalistinen pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/90080/gradu00141.pdf?sequence=1>

Pikkuihme 2019. Mitä kuvittaminen on? <http://www.pikkuihme.fi/kuvitukset/mita-on-kuvittaminen/> (luettu 1.3.2019)

Salosaari, Pekka 2018. Sähköinen viestintämme ennen ja nyt-seminaari 16.1.2019 Sanomatalossa. <https://radiotvhistoria.wordpress.com/author/pekkasalosaari/> (luettu 4.1. 2019)

Yle Uutiset 2016. Radion piti kuolla, mutta sillä menee muuta mediaa paremmin Miksi? <https://yle.fi/uutiset/3-8960148> (luettu 4.1.2019)

Äänipää 2006. Kuunnelman äänisuunnittelu http://www.aanipaa.tamk.fi/kuunne_2.htm (luettu 15.2.2019)

Haastattelut ja seminaariesitykset

Bruun, Leena 2019. Finnpanelin esitys. Radiovuositilaisuus 2019 Tennispalatsi 5.2.2019. <https://www.finnpanel.fi/tulokset/tiedotteet.php> (luettu 5.2.2019)

Haaja, Anne 2019. Finnpanelin esitys. 2019 Tennispalatsi 5.2.2019.
<https://www.finnpanel.fi/tulokset/tiedotteet.php> (luettu 5.2.2019)

Karisto, Hannu 2018. Tuottaja. Yleisradio. Haastattelu: 6.11.2018

Rajavaara, Tuula 2018. Käsikirjoittaja-ohjaaja. Yleisradio. Haastattelu: 1.11.2018

Ruohoranta, Pekka 2018. Tuottaja. Yleisradio. Haastattelu: 26.11.2018

Saukko, Johannes 2019. Finnpanelin esitys. 2019 Tennispalatsi 5.2.2019.
<https://www.finnpanel.fi/tulokset/tiedotteet.php> (luettu 5.2.2019)

Kysymyslomake

Haastattelukysymykset

A osa

1. Mitä ajattelet kuvitetusta audiosta yleisesti?
2. Mihin välineeseen/ mille alustalle ajattelet kuvitettujen teosten kuuluvan?
3. Mikä on kuvan ja äänen välinen suhde kuvitetussa audiossa?
4. Mikä on kuvan asema kuvitetussa audiotekoksessa?
5. Antaako kuva taiteellista lisäarvoa? Jos näin on, niin miten?
6. Milloin äänen kuvasuunnittelu muuttuu kuvan äänisuunnitteluksi?

Katselu 21 min

B osa

7. Mikä on mielipiteesi kuvitetusta dokumentistani?
8. Onko kuvalla on taiteellinen tai muu lisäarvo tässä kyseisessä tapauksessa?
9. Muuttuiko ajattelusi tästä genrestä nähtyäsi teoksen?